

Het Looks en Kluizekwartier

*Historische verkenning van
een Lierse wijk*

Francis De Groot
Hilde De Smet

Auteurs: Francis De Groot en Hilde De Smet

Foto voorpagina: Sionsklooster

Foto achterzijde: Kluizestraat met kapel van Onze-Lieve-Vrouw van de Rozenkrans in oorspronkelijke nis (SLI001030796)

ISBN: 9789465461038

D/2026/Francis De Groot en Hilde De Smet, uitgevers.

© Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm en op welke wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van een van de auteurs.

Inhoudsopgave

Dankwoord	8
Inleiding	9
1. Situering en naam	10
2. Ontstaan en groei	12
2.1 Prehistorie.....	12
2.2 14 ^e tot en met 18 ^e eeuw	12
2.3 19 ^e eeuw.....	13
3. Het religieuze leven.....	16
3.1 Kluizekerk	16
3.2 Kluizekerkhof.....	19
3.3 Dominicanen	19
3.3.1 Het klooster	19
3.3.2 Derde orde.....	21
3.4 Sionsklooster	22
3.4.1 Oprichting.....	22
3.4.2 Activiteiten, eigendommen en inkomsten	23
3.4.2.1 Schenkingen	23
3.4.2.2 Activiteiten en eigendommen.....	24
3.4.3 Zusters	26
3.4.4 Einde van het klooster	27
3.5 Gasthuiszusters.....	28
3.6 Sint-Joachim en Sint-Anna-godshuis	29
3.7 Heiligenbeelden	29
3.7.1 Mariabeelden	29
3.7.1.1 Onze-Lieve-Vrouw van de Rozenkrans	29
3.7.1.2 Onze-Lieve-Vrouw van Scherpenheuvel.....	30
3.7.1.3 De bruine Lievevrouw.....	30
3.7.1.4 Onze-Lieve-Vrouw van de Lindenstraat	32
3.7.2 Sint-Gummarusboom	32
3.8 Broederschappen en processies.....	33
3.8.1 Rozenkransbroederschap en -processie.....	33
3.8.2 Andere processies.....	35
3.8.3 Bedevaart naar Scherpenheuvel	35
3.8.4 Broederschap van de Heilige Cornelius	35
3.8.5 Kruisweg	36
4. Onderwijs	36
5. Water	37
5.1 Binnennete.....	38
5.2 De Albertvaart	39

5.3	Kleine Nete.....	39
5.4	Beneden-Nete/Grote Nete	40
5.5	Oude Grote Nete	40
5.6	Kerkhofmolenloop.....	41
5.7	Vrouwenvliet.....	41
5.8	Groot en Klein Spui.....	41
5.9	Overstromingen.....	42
6.	Pompen.....	42
7.	Militaire aangelegenheden.....	43
7.1	Grafveld	43
7.2	Sionskazerne	44
7.2.1	De start.....	44
7.2.2	Militaire kinderschool.....	45
7.2.3	Legerkazerne.....	47
7.2.4	Lusten en lasten	49
7.2.4.1	Kleine opbrengsten voor de stad Lier	49
7.2.4.2	Werkgelegenheid	50
7.2.4.3	Lasten	50
7.3	Leopoldisten.....	50
7.4	De Eerste Wereldoorlog.....	50
7.4.1	Vluchtelingen	51
7.4.2	Slachtoffers	51
7.4.3	Verwoestingen.....	52
7.4.4	Noodwoningen	52
7.5	De Tweede Wereldoorlog.....	54
7.5.1	Verplichte tewerkstelling.....	54
7.5.2	De ramp van Mortsel	54
7.5.3	Werk van den Akker	54
8.	Ontspanning	55
8.1	Basketbal	55
8.2	Zwemmen	55
8.3	Toneel.....	58
8.4	Kermis, volksspelen en feesten.....	59
8.4.1	Kluizekermis	59
8.4.2	Andere kermissen en volksspelen	60
8.4.3	Gouden bruiloften	61
8.5	Gevechten	62
9.	Molen.....	62
10.	Bedrijven, markten en cafés.....	63
10.1	Bedrijven.....	64
10.1.1	De Heyder	64
10.1.2	Brouwerij Het Vierheemspeerd.....	66
10.1.3	Dox.....	68
10.1.4	D'Ekster	70
10.1.5	Borstelmakerijen.....	73

10.1.5.1	Van Oosterwyck.....	73
10.1.5.2	Vermeulen.....	74
10.1.5.3	Schroyens.....	75
10.1.5.4	Pinckx.....	75
10.1.5.5	Schoeters.....	76
10.1.5.6	Arras.....	76
10.1.5.7	Jan Frans Vermeulen.....	77
10.1.6	Limonadefabriek Van den Eeden.....	77
10.1.7	Schoenfabrieken.....	78
10.1.8	Fietsen L'Avenir.....	79
10.1.9	Huidenvetterij.....	79
10.2	Markten.....	81
10.3	Oude cafés.....	82
10.3.1	De Heyderstraat.....	84
10.3.1.1	Bij Frans Vercammen.....	84
10.3.1.2	A la Ville de Termonde/De Volksvriend.....	85
10.3.1.3	Au Café Royal.....	85
10.3.1.4	De Herder.....	86
10.3.1.5	De Herderin.....	86
10.3.1.6	Het Park.....	87
10.3.1.7	A la Couronne d'Or.....	87
10.3.1.8	In den Oever.....	87
10.3.2	Hazenstraat.....	88
10.3.2.1	Beverloo.....	88
10.3.2.2	De Noordzee.....	88
10.3.2.3	De Vriendschap.....	89
10.3.2.4	De Trekker.....	89
10.3.2.5	De Zwarte Fles.....	89
10.3.2.6	Het Belgisch Vlag.....	89
10.3.3	Kluizeplein.....	90
10.3.3.1	In de Stad Lier/De Vijfhoek.....	91
10.3.3.2	De Nieuwe Dry Koningen/In de Nieuwe Koningen	93
10.3.3.3	Londen.....	94
10.3.3.4	Orleans.....	94
10.3.3.5	De Lindenboom/St. Louis.....	96
10.3.3.6	Prins Cardinael.....	96
10.3.3.7	Het Voske.....	99
10.3.4	Kluizestraat:.....	100
10.3.4.1	De Roos.....	100
10.3.4.2	Beverloo.....	101
10.3.4.3	De Dry Koningen.....	101
10.3.4.4	In 't Park.....	102
10.3.4.5	De Papegaai.....	103
10.3.4.6	Sint-Nicolaes/De Krekel.....	104

10.3.4.7	De Wilkom.....	104
10.3.4.8	Den Ijsvogel.....	105
10.3.4.9	Bij Van Damme.....	105
10.3.5	Koepoortstraat:.....	105
10.3.5.1	Au Point du Jour/Coureur De Voeght.....	105
10.3.5.2	De Bonte Koe.....	106
10.3.6	Lindenstraat:.....	107
10.3.6.1	Klein Willebroeck.....	108
10.3.6.2	De Dry Gapers/Contich.....	108
10.3.6.3	De Lisbloem.....	109
10.3.6.4	De Klok.....	109
10.3.7	Lookstraat:.....	109
10.3.7.1	De Vier Winden.....	110
10.3.7.2	Den Hoed.....	110
10.3.7.3	Sint-Elooy/Het Withuis.....	111
10.3.7.4	In Roubaix.....	112
10.3.7.5	Oostende.....	113
10.3.7.6	Armée Belge/De Stad Diest.....	113
10.3.7.7	In de Vergrooting.....	113
10.3.7.8	Billard/Benot.....	113
10.3.7.9	In den Canonnier.....	114
10.3.7.10	Den Dop.....	114
10.3.8	Peperstraat:.....	115
10.3.9	Regenboogstraat:.....	115
10.3.9.1	In den Regenboog.....	115
10.3.10	Sionsplein:.....	115
10.3.10.1	Dieltjens.....	115
10.3.10.2	Café Basket.....	115
10.3.11	Vierheemspeerdstraat (Ros Beiaardstraat):.....	116
10.3.11.1	Pallietter.....	116
10.3.11.2	Het Sterken/Sterreken/El Paso.....	116
10.3.11.3	In het Zeilschip.....	118
11.	Beroepen.....	118
11.1	Beroepen in de 19 ^e eeuw.....	118
11.1.1	Mannen.....	119
11.1.1.1	Wevers.....	121
11.1.1.2	Schoenmakers.....	122
11.1.1.3	Kleermakers.....	123
11.1.1.4	Borstelmakers.....	124
11.1.1.5	Schrijnwerkers.....	124
11.1.1.6	Leurders.....	124
11.1.1.7	Koopmannen.....	124
11.1.1.8	Schippers.....	125
11.1.1.9	Vissers.....	126
11.1.1.10	Messenmakers.....	126

11.1.1.11	Smeden	127
11.1.1.12	Bakkers.....	129
11.1.1.13	Minder voorkomende beroepen	131
11.1.2	Vrouwen.....	133
11.1.2.1	Kantwerksters en borduursters.....	134
11.1.2.2	Dienstmeiden.....	135
11.1.2.3	Minder voorkomende beroepen	136
11.2	Beroepen begin 20 ^e eeuw.....	137
12.	Eigenaars	143
12.1	Eigenaars in 1816	143
12.2	Eigenaars wonende in de wijk	143
12.3	Eigenaars wonende buiten de wijk.....	146
12.4	Onderhuurders.....	148
13.	Beluiken	149
13.1	Kluizestraat.....	149
13.2	Hazenstraat.....	153
13.3	Lindenstraat	154
13.4	Regenboogstraat	155
14.	Gezondheid en dood.....	155
14.1	Kindersterfte, weduwen en weduwnaars	155
14.2	Cholera.....	157
15.	Bestedelingen, kostgangers en pensionarissen	160
16.	Bijnamen.....	161
17.	Bekende bewoners.....	164
17.1	Pieter Jacob Ceulemans	164
17.2	Pieter Jozef Denis	165
17.3	August Laporta.....	165
17.4	Felix Timmermans.....	166
17.5	Gebroeders Dox, missionarissen.....	167
17.6	Bernard De Meyer.....	168
17.7	Frans Breugelmans	168
17.8	Jef De Belder	169
17.9	Jan Ceulemans	170
18.	Literatuur	184

Dankwoord

Graag willen we enkele personen bedanken die bijgedragen hebben aan het tot stand komen van dit boek. Vooreerst danken we Fiona Robertson, voormalige medewerkster van het Lierse stadsarchief, en Els Michiels, de teamcoördinator van het archief. Zij waren erg betrokken en stelden het gevraagde materiaal steeds vlot ter beschikking. Verder danken we Mare Peeters van het archief voor het bezorgen van een aantal oude foto's. Zonder een goed werkend archief en mensen die meedenken en behulpzaam zijn, hadden we er niet aan kunnen beginnen.

Daarnaast willen we zeker ook Walter Sluydts uitdrukkelijk danken. Hij heeft lang in de wijk gewoond, maar heeft ook een enorme genealogische kennis en verricht veel opzoekwerk, waarmee hij een aantal van onze vragen kon beantwoorden en enkele puzzels mee hielp ontrafelen. Walter las ook de proefversie van dit boek, wat leidde tot heel wat verdere verbeteringen.

Inleiding

Lier is een klein stadje met een grote geschiedenis. Er werd dan ook al heel wat over geschreven. En toch blijven er stadsdelen waarover nog bijzonder weinig is terug te vinden op een overzichtelijke manier. Met dit werk willen we alvast een hiaat invullen over het Looks en het aanpalende Kluziekwartier en Oever. Voor het gemak noemen we dit geheel gewoon “het Looks”. Nu is dit een mooie, opgewaardeerde buurt waar het goed is om te wandelen en wonen. Ooit was dit een volkse tot zelfs armoedige buurt, met de beluiken als een typische illustratie hiervan. Maar er waren ook grote kloosters, een belangrijke kerk, water, mooie huizen, een militaire kinderschool, een groot textielbedrijf en heel wat andere, kleinere bedrijven, tientallen cafés en zeer veel zelfstandigen. Het was een levendige wijk met ontspanning en feestelijkheden en waar mensen elkaar kenden. Reden genoeg dus om even dieper in de geschiedenis van deze wijk te graven. We hebben hierbij ook aandacht voor de “gewone” bewoners. Heel wat van hen toonden enorme veerkracht. Een aantal onder hen slaagde erin om zich dankzij hun ondernemingszin uit de armoede te werken en tot grotere welvaart te komen.

Het opzet van dit werk is het schetsen van een historische achtergrond. Het gaat dus niet over de hedendaagse wijk. Het hoofdaccent ligt op de 19^e eeuw, maar ook de eerste helft van de 20e eeuw komt voor een stuk aan bod. Recenter dan 50 jaar geleden gaan we doorgaans niet, met hier en daar een kleine uitzondering.

We proberen oude gebouwen, handelszaken en dergelijke zo goed mogelijk te situeren, doch soms is het ondoenbaar. De huisnummering van 100 à 200 jaar geleden is niet te volgen: nummers veranderden constant, zelfs het systeem van nummering wijzigde en waar sommige straten begonnen of eindigden, durfde eveneens te veranderen. Bovendien hadden mensen de gewoonte om veel te verhuizen. We doen ons best, maar kunnen nu reeds met zekerheid zeggen dat er fouten in zullen staan. Beschouw dit boek dus als een aanzet.

In het boek komen heel wat familienamen voor. Wie graag een personenregister heeft (lijst met de familienamen en de pagina's waarop deze aan bod komen), kan deze gratis opvragen bij:

francis.de.groot@telenet.be.

We wensen iedereen alvast veel leesgenot!

1. Situering en naam

Het stadsdeel dat we hier behandelen is gesitueerd aan de oostkant van Lier. Dit gebied omvat dus de wijken het Looks en het Kluizekwartier of de Kluizewijk met de Oever, hoewel dit niet echt te onderscheiden wijken zijn. Het geheel ligt volledig binnen de tweede stadsomwalling van Lier.

De naam “Kluzekwartier” spreekt voor zich: het verwijst uiteraard naar de Kluzekerk en de vroegere kluis die er stond.

De naam “Looks” (ook ’t Luyckx genaamd) is voorlopig nog niet ont-
rafeld. Het verwijst naar een veld dat “de Look” werd genoemd, doch dit verklaart niet vanwaar die naam dan weer kwam. Het gebied wordt in oude kranten regelmatig nog De Look genoemd.

Soms werd een deel van de wijk ook het Lindenkwartier genoemd, naar de Lindenstraat en omgeving.

We overlopen kort de straten in alfabetische volgorde:

- **De Heyderstraat:** Deze straat heette vroeger de Nieuwe Kluzestraat, tot de naam in 1852 gewijzigd werd naar de eigenaar van het belangrijke textielbedrijf. De eerste delen van de De Heyderstraat werden nog langer geleden Kluzendijk en Kluzeburg genoemd, en het laatste deel het Kluzekerkhof.
- **Gebroeders Doxplein:** Het plein naast en achter de Kluzekerk, met een deel van het vroegere Kluzekerkhof, werd genoemd naar de broers Frans en Petrus Dox, die in 1964 als missionarissen in Congo vermoord werden.
- **Hazenstraat:** Dit is een oude naam, die verwijst naar een grote woning “Den Haes” die er destijds stond.
- **Hillaarseik:** Deze nieuwe straat ontstond na de afbraak van de Sionskazerne en de opbouw van nieuwe appartementen. De naam Hillaarseik is echter zeer oud en kwam al voor in de 15^e eeuw. Toen was het een beemd achter de Kluzekerk.
- **Kardinaal Cardijnstraat:** Deze recentere straat kreeg de naam van de oprichter van de KAJ. De straat zou een stukje het traject van de Oude Grote Nete volgen.
- **Keldermansstraat:** De Mechelse architectenfamilie Keldermans ontwierp de Sint-Gummaruskerk, evenals het nabijgelegen Groot Spui. De straat ontstond eind 19^e eeuw en heette toen Oost-Oever.
- **Ketelaarsstraat:** Zou verwijzen naar een ketelmaker die er ooit woonde. Heette een tijdlang ook Tafeltjerondstraat.
- **Kluzeplein:** De oudste verwijzingen naar het Kluzeplein dateren van de 15^e eeuw. De naam verwijst naar de oude kluis die destijds aan de Kluzekapel en later Kluzekerk stond.

- **Kluizestraat:** Dit is de oudste straat uit de wijk. Ze is reeds lang bebouwd. De naam komt al voor in de 14^e eeuw en verwijst weer naar de oude kluis. Vroeger was dit de Oude Kluizestraat. Soms ook Hermytestraat genoemd.
- **Koepoortstraat:** Deze oude straatnaam gaat terug op het Sionsklooster. Er zou een poort gestaan hebben, waarlangs ze hun koeien naar de weiden lieten gaan. Soms ook Koeienstraat of Koepoortstraat genoemd.
- **Lindenstraat:** Eveneens een van de oudste en langst bebouwde straten van de wijk. De naam zou afgeleid zijn van herberg De Lindenboom.
- **Lookstraat:** Destijds gewoon “De Look” genoemd. De Look was een stuk land dat er lang onbebouwd lag.
- **Oever:** De straat loopt langs de Binnennete (vroegere loop van de Kleine Nete). Pas eind 19^e eeuw kwam er de eerste bebouwing. Destijds heette dit stuk West-Oever.
- **Peperstraat:** Oude straatnaam, doch we vonden er geen verklaring voor.
- **P.J. Denisstraat:** Eveneens een nieuwe straat tussen de appartementen op het terrein van de voormalige Sionskazerne. Pieter Jozef Denis (1750-1814) was een kunstenaar en oprichter van de eerste Lierse tekenschool. Hij woonde in de Lindenstraat.
- **Regenboogstraat:** De naam zou afgeleid zijn van huis De Regenboog dat op de hoek met de Berlarij stond.
- **Ros Beiaardstraat:** Het Ros Beiaard was het paard van de Vierheemskinderen. Deze naam dateert echter pas van 1960. Voordien heette de straat de Vierheemspeerdstraat, naar de daarin gelegen brouwerij. Ze kreeg echter allerlei verwante namen: Vier Gebroedersstraat, Vierhemdsbroedersstraat, Rue des 4 fils Aimon ... Of zelfs een mengeling van Frans en Nederlands: Aymondsbroederstraat.
- **Sionsplein:** In deze buurt stond de Sionsmolen.
- **Sionsvest:** De naam verwijst uiteraard naar het Sionsklooster.
- **Strijpenveld:** Nieuwe straat tussen nieuwbouw op terrein van de Sionskazerne. De naam “Strypenveld” is zeer oud en komt reeds voor in de 14^e eeuw. Zowat heel de wijk was toen onbebouwd en werd Strypenveld genoemd; waarschijnlijk was de grote plek grond destijds eigendom van een familie Strypen.
- **Van Grasenstraat:** Recente straat, genoemd naar de Lierse burgemeester uit begin 17^e eeuw, die onder meer een grote rol speelde in het aantrekken van de predikheren naar Lier.

2. Ontstaan en groei

2.1 Prehistorie

Pas vrij recent (2011-2016) werd eerder bij toeval ontdekt dat het gebied ter hoogte van het Sionsplein reeds in de prehistorie gedurende meerdere eeuwen bewoond was. Het archeologisch onderzoek gebeurde naar aanleiding van de afbraak van de kazerne en de bouw van appartementen. Meer dan 1000 – vaak heel kleine – stukken van prehistorische voorwerpen (“artefacten”) werden gevonden. Meestal gaat het over kleine stukjes die van vuursteen werden afgeslagen: zogenaamde “chips” en andere fragmenten. Deze tonen aan dat er reeds in het stententijdperk bewoning was op deze plaats. De teruggevonden restanten dateren uit zeer uiteenlopende tijdperken: zeer veel uit de finaal-paleolithische tijd (14.000 tot 12.000 jaar geleden), andere uit het vroeg-mesolithicum (12.000 tot 9.500 jaar geleden), het laat-mesolithicum (8500 tot 7000 jaar geleden) en het finaal-mesolithicum (5.000 tot 4.000 jaar geleden).

2.2 14^e tot en met 18^e eeuw

De wijk kwam echt tot leven vanaf de 14^e eeuw. In Lier werd dan de eerste stadsomwalling met poorten opgetrokken. Door de bevolkingstoename werd het gebied binnen deze muren echter snel te klein. Ter uitbreiding kocht de magistraat daarom in 1383 een groot veld: het Strypensveld, nabij de huidige Kluizekerk. De stad liet er straten doortrekken in een dambordvormig patroon, dat er nog steeds is. Zo ontstond een nieuwe wijk: het Kluizekwartier/Looks. De wijk werd nog eeuwenlang gewoon Strypensveld genoemd. Aanvankelijk lag deze wijk dus buiten de omwalling, maar al snel werd besloten tot een algemene vergroting van de stad. Rond 1390 werd begonnen met het uitgraven van een uitbreidingsvest, die de grens van de zogenaamde Lierse Kuip volgde. Zo kwam het Kluizekwartier binnen deze nieuwe omwalling te vallen. De Kluizekerk was er toen nog niet; wel al een kapel met een kluis. De Kluizekerk en het Sionsklooster dateren van de 15^e eeuw. Begin 15^e eeuw stond er ook al een molen: de Clausgummaersmolen, aan het huidige Sionsplein. Op kaarten van de 16^e eeuw is te zien dat er vooral bebouwing was in de Kluizestraat en de Lindenstraat. De Kluizestraat is de oudste straat van de wijk. De Lindenstraat is de eerste straat die door het Strypensveld, dat paalde aan de Kluizestraat, werd aangelegd. Het gebied omgeven door de Lindenstraat, een deel van de Kluizestraat en de Hazenstraat werd de Strypensveldwijk genoemd. In de Lindenstraat stonden enkele hoeven. Ook het Gasthuis, dat zes hoeven in

eigendom had, bezat een hoeve in de Lindenstraat: de Gasthuishoeve. Tijdens de Spaanse overheersing in 1582 legde Farnese een brandschatting op aan de Lierse straten en wijken. Het Strypensveld kreeg de derde-laagste opgelegd, waarschijnlijk door het dunbevolkt zijn en de geringe economische waarde. Op dat moment was een hoofdwacht van de Spaanse bezetter gevestigd op het Kluizeplein.

In de 17e eeuw kwam de wijk tot verdere ontwikkeling: het Predikherenklooster werd er gevestigd en brouwerij Het Vierheemspeerd ging er van start. In de 18e eeuw groeiden de bevolking en de economische activiteit. Onder meer enkele cafés en bedrijven werden er opgericht.

2.3 19e eeuw

Voor de ontwikkeling van de wijk in de 19e eeuw richten we ons hier enkel op de bebouwing en het inwonersaantal. Andere aspecten, zoals de beroepen, komen verder aan bod.

De primitieve kadasterplannen geven een goed beeld van de straten van het Looks in de periode 1826-1843. In de Nieuwe Kluizestraat (huidige De Heyderstraat) stonden toen enkel 15 huisjes tot tegen de Kluizekerk (afbeelding 1: links midden) en de pastorie van het gasthuis. De huisjes werden in 1810 door het textielbedrijf De Heyder gebouwd op de plaats van het vroegere kerkhof. De pastorie (ter hoogte van de huidige nrs. 16-20) bevond zich aan de zogenaamde Kluizebrug. In 1885 werd ze afgebroken. Dit perceel en andere aanpalende gronden werden verkaveld en verkocht. In het laatste kwart van de 19^e eeuw werd deze straat volgebouwd. In het eerste stuk van de Lookstraat (komende van de Kluizestraat) stonden slechts enkele huizen aan de linkerkant. Deze straat liep uit op een groot veld, "de Look" genaamd. Dit lag tussen de velden van het voormalige Sionsklooster en het tweede deel van de Hazenstraat. Het deel van de Lookstraat richting Hazenstraat had dan ook enkel bebouwing aan de rechterkant. In 1865 werd een deel van de Look verkocht in 17 percelen bouwgrond. Het Advertentieblad van Lier omschrijft het als "*Eenen allerschoonsten en besten hoveniershof, op dito Look, ..., beplant met eene massa beste vruchtboomen en gedeeltelijk met nieuwe muren omzet*". De Lindenstraat was dan al volgebouwd langs beide kanten. Opvallend zijn de soms grotere tuinen achter de huizen, vooral tussen de Lindenstraat en de Hazenstraat. Begin 19^e eeuw was er nog de grote hovenierderij van Bresseleers (zie 12.2). In 1841 vond de verkoop plaats van een huis met stalling op de hoek van de Lindenstraat met het Molenstraatje (huidige Sionsplein), aangeprezen als "*best geschikt tot eene koeyhoudery*". Het Sionsplein was destijds grotendeels ingenomen door de molenberg met de Sionsmolen en een aantal omliggende tuinpercelen. Er stonden nog slechts enkele

le huizen, maar meer bebouwing was op komst. Zo had lakenfabrikant Josephus Van Ermingen (zie 12.3) in het midden van de eeuw vijf kleine huizen met een perceelgrootte tussen 19 en 28 m² in bezit op een voormalig veld tegenover de molenberg.

Alle tuinen van de huizen aan de linkerkant van de Kluizestraat (gezien vanaf het Kluizeplein) reikten tot de Oude Grote Nete. Opvallend is ook de aanduiding van drie leerlooierijen aan het water. Zij gebruikten het water om hun dierenhuiden te wassen. Het Kluizeplein werd tot in 1838 eveneens langs de hele linkerkant (vanaf de Berlarij) begrensd door deze Oude Arm van de Grote Nete. Het hoekhuis waar later de Oefenschool zou komen, was vóór 1838 het enige huis langs die zijde. We staan hier wat meer stil bij de evolutie van het Kluizeplein. In de volkstelling van 1806 tellen we 10 huizen aan het plein, dat reeds afgebakend was zoals nu. Welk deel men beschouwde als horende bij de Kluizestraat, dan wel bij het Kluizeplein, durfde nogal eens veranderen. Op het Kluizeplein woonde onder meer uurwerkmaker Joannes Gummarus Denis, broer van Jozef Denis, de oprichter van de eerste tekenschool van Lier. Verder was er bakkerij Van Hinsbergh op de rechterhoek met de Lindenstraat. En wat voorbij het Ketelaarsstraatje woonden drie zussen De Coen, vishandelaarsters. Herberg Prins Kardinaal was er al geruime tijd. In de volkstelling van 1816 zien we dat twee bewoners eigenaar zijn van hun woonst op het Kluizeplein: bakker Van Hinsbergh en vishandelaarster Theresia De Coen.

Op de gemeenteraad van 13 november 1837 werden de aanvragen voor het bouwen van huizen op het onbebouwde deel aan de Arm van de Grote Nete besproken. Het bestuur stelde deze gronden gratis ter beschikking van wie er wilde op bouwen. Na een onderzoek “de commodo et incommodo” gaf de gemeenteraad op 10 april 1838 aan 5 aanvragers toelating om er te bouwen. Het ging over Joannes Gummarus Volkaerts, Joannes Adrianus De Laet, Joannes Sels, Jan Baptist D’Heu en Henri Crols. Zij verkregen de gratis overdracht van percelen onder volgende voorwaarden:

- De nieuwe huizen moeten gebouwd worden binnen de voorziene termijn
- Aan de kant van de rivier moet het perceel afgesloten zijn met een stenen muur van 2 meter hoogte. Er mag geen opening, noch een venster zijn langs die kant
- Men mag geen latrines voorzien die zichtbaar zijn vanaf de straatkant, noch vanaf de rivier
- De eigenaars en hun opvolgers nemen het engagement op zich om militairen te laten logeren op hun kosten; deze huizen zullen hiermee belast worden met een beurtrol.

Van de 5 aanvragers woonde geen enkele in het Looks. Joannes Gummarus Volkaerts (1783-1845) was een winkelier in de Berlarij. Hij liet herberg "De Stad Lier" bouwen op het Kluizeplein nr. 1 (zie 10.3.3.1). De bouwaanvraag vermeldde dat dit huis gebouwd werd naast dat van de heer Sels. Joannes Sels (1777-1868) was meester-timmerman in de Berlarij. Hij liet een kleiner huis bouwen naast het vorige. Joannes Adrianus De Laet (1811-1850) was meester-metselaar, eveneens in de Berlarij. Hij verhuisde naar zijn nieuwe huis op het Kluizeplein. Na zijn overlijden bleef zijn weduwe Anna Maria De Bakker er wonen met hun kinderen (zie 11.1.2.1). Jan Baptist D'Heu (1787-1846) was een slachter in de Rechtestraat. Hij liet de herberg "Londen" bouwen op het Kluizeplein (zie 10.3.3.3). Deze werd later eigendom van een dochter van D'Heu. De vijfde aanvrager, Henri Crols (1820-1897), was kanthandelaar in de Berlarij. Hij verhuisde met zijn gezin naar het mooie, grote huis dat hij liet bouwen op het Kluizeplein nr. 7. Later werden nog twee huizen bijgebouwd aan die kant van het Kluizeplein. Het huis daarnaast, met uitstekende hoek, was eerst een leerlooierij. Later kwam het in bezit van Jan Baptist Toitgans, een visverkoper op de Vismarkt. Hij verhuurde het huis aan Jan De Belser, een slachter, die er lang woonde. Op de plaats van dit huis kwam later het mooie, nog bestaande gebouw van de Oefenschool.

Op de rechterhoek van het Kluizeplein (gezien vanaf de Berlarij) was de grote eigendom, genaamd "De Keizerin". Deze was vele jaren eigendom van Jozef Bogaerts en Isabella Berckmans. Zij woonden zelf in het grote huis aan de Berlarij. De Keizerin omvatte verder een klein huis ernaast, het hoekhuis aan het Kluizeplein, daarnaast een huis met winkel en nog een klein huis nabij de Ketelaarsstraat. Tussenin was een open ruimte en er was een uitgang langs het Kluizeplein. In 1861 deed Bogaerts een aanvraag om zijn huis aan het Kluizeplein op het huidige nr. 21 te mogen veranderen. Dit huis kreeg toen een mooie klokgevel (zie het bouwplan op afbeelding 2 en hoe het er nog steeds uitzag in de tweede helft van de 20^e eeuw op afbeelding 3). In 1872 werd het hele complex verkocht.

Volgende tabel toont de groei van de wijk doorheen de 19^e eeuw. We geven de cijfers ook per straat, doch men moet opletten met de interpretatie omdat de stad er niet voor terugdeinsde om de indeling voortdurend te wijzigen: wat men bijvoorbeeld tot de Koepoortstraat rekende en wat tot de Kluizestraat, veranderde met de regelmaat van de klok. Hetzelfde geldt voor de andere straten. Zo lijkt de Ketelaarsstraat in 1866 volledig te zijn verdwenen, doch waarschijnlijk werd die op dat moment even tot het Kluizeplein gerekend. De hele hier behandelde wijk was gemiddeld qua inwoners goed voor ongeveer 11% à 13% van de Lierse bevolking. In absolute aantallen

groeide de wijk sterk, doch dit gold voor heel Lier. De wijk nam qua inwonersaantal niet meer of niet minder toe dan de rest van de stad.

Aantal inwoners	1816	1866	1880	1900
Ros Beiaardstraat	98	96	130	72
Lindenstraat	337	389	391	412
Regenboogstraat	67	147	130	157
Kluizeplein	4	75	65	83
Ketelaarsstraat	37		18	5
Kluizestraat	498	401	384	445
Hazenstraat	54	167	272	425
Peperstraat	153	117	219	123
Lookstraat	50	267	148	268
Koepoortstraat	32	218	110	86
De Heyderstraat		73	110	275
Sionsvest			2	11
Sionsplein				105
Oost-Oever				34
West-Oever				29
Totaal wijk	1330	1950	1979	2530
Totaal heel Lier	11397	15138	17272	22656

3. Het religieuze leven

3.1 *Kluizekerk*

De Kluizekerk is ongetwijfeld het meest opvallende gebouw van de hier besproken wijk: de toren is al van ver zichtbaar. De kerk wordt vaak in één adem genoemd met de Lierse dominicanen, doch hun geschiedenis valt niet helemaal samen. De Kluizekerk dateert namelijk van lang vóór de dominicanen in Lier verschenen. Omstreeks 1262 werd op de plaats waar nu de Kluizekerk staat, een kapel ter ere van Sint-Gummarus gebouwd. Op deze plaats zou het mirakel van Gummarus en de boom plaatsgevonden hebben (zie kader).

Kort na de oprichting van de kapel werd er een kluis tegenaan gebouwd, met Jan de Kluzenaar als eerste bewoner. Aan deze kluis dankt de kerk haar naam. In 1401 werd in de kapel een kapelanie ter ere van de Heilige Cornelius opgericht. Na Gummarus werd hij de tweede patroonheilige.

Reeds in 1410 was de kapel te klein geworden. Om ze te kunnen vergroten werd de kluis afgebroken. Het werd een gotische kerk, gebouwd met Gobertange-kalksteen en met spitsbogen. De oudste

delen van de huidige kerk dateren nog uit die tijd. In 1469 werd er een nieuwe kluis tegen aangebouwd.

Sint-Gummarus en de boom

Toen Gummarus op pelgrimstocht naar Rome ging, wilde hij overnachten langs de Nete, op de plaats waar de huidige Kluize-kerk staat. Om het kamp op te kunnen stellen, hakten enkele van zijn helpers een boom om. De eigenaar van de grond kon er echter niet mee lachen en reageerde woest. Gummarus beloofde toen om tegen de volgende dag een oplossing te vinden. Hij bad tot God en zette het afgehakte stuk boom terug op de stronk. Vervolgens bond hij er zijn gordelriem rond. Als bij wonder groeide de boom opnieuw aan elkaar.

In 1605 werd op initiatief van burgemeester Richard van Graesen in de Kluizekerk de Broederschap van de Rozenkrans opgericht, met behulp van de Antwerpse dominicanen. Op dat moment was de kerk dringend aan herstelling toe, doch daarvoor was veel geld nodig. De Broederschap zorgde voor extra inkomsten en was mogelijk mee voor dat doel opgericht. In de periode 1605-1615 konden dan ook heel wat herstellingswerken uitgevoerd worden.

Het wonder van de Kluizekerk

Eind 18^e eeuw vond in de Kluizekerk een merkwaardig voorval plaats. Pater Van Aelst, bijgenaamd "de platte", had gedurende 12 jaar niet meer kunnen spreken en was dus stom. Tot hij plots tijdens het lof in de Kluizekerk begon mee te zingen. Het wonder van de Kluizekerk was geschied.

In 1799, tijdens de Franse overheersing, werd de Kluizekerk verkocht. De dominicanen waren uit Lier verdreven, maar kochten de kerk later terug. Ze wilden er graag een parochiekerk van maken in plaats van enkel een kloosterkerk. De geestelijken van de Sint-Gummaruskerk ervaarden dit als een bedreiging en waren tegen het oprichten van een nieuwe parochie, waardoor het plan mislukte.

In juli 1819 bracht koning Willem I een bezoek aan Lier. Hij ging er onder meer naar de Kluizekerk.

In 1835 lieten de dominicanen het pastoorshuis bouwen in De Heyderstraat nr. 44. Dit staat er nog steeds.

In de periode 1858-1865 werd de nieuwe, huidige kerktoeren gebouwd in neogotische stijl met spitsboogvensters en een poort met

tudorboog. De toren is 56 meter hoog, maar past eigenlijk niet echt bij het oude gedeelte van de kerk (afbeelding 4 en 5).

Aan de Kluzekerk waren verschillende verenigingen verbonden, zoals de toneelgroep "de Cecilianen" (zie 8.3). Ook de "*Bond der Christene Werkmansvrouwen*" vergaderde gedurende jaren zeer regelmatig in de Kluzekerk. En uiteraard was er ook een koor aan de kerk verbonden: het Dominicuskoor.

De Lierse musicus-componist Frans Boogaerts (1888-1950) was vanaf 1923 organist-kapelmeester van de Kluzekerk. In 1948 was hij er 25 jaar organist. Dit werd gevierd met een plechtige mis in deze kerk, waarbij een compositie van hem door 100 zangers werd uitgevoerd. Frans Boogaerts was de grootvader van de latere Lierse burgemeester Frank Boogaerts. Een aantal jaren voordien, in 1929, werden in de Kluzekerk postkaarten van de kerk verkocht om een nieuw orgel te kunnen kopen. Dat bleek toch wat duur uit te vallen. Daarom werd in december van datzelfde jaar nog een toneelavond georganiseerd om het in erbarmelijke toestand verkerende orgel te kunnen restaureren.

De kerk diende vanzelfsprekend in hoofdzaak voor religieuze vieringen. Die waren er zeer veel, in allerlei soorten, met rondgangen, gebeden, lof enzovoort. Heel wat van die zaken zijn intussen al lang vergeten. Voor bepaalde zaken kon men aflaten verdienen: vergeving van de zonden, waardoor men sneller in de hemel kon komen. Een bijzondere vorm van aflat was de Portiuncula-aflat. Dit verwijst naar de kapel van Portiuncula waar de heilige Franciscus een tijdlang verbleef en waar bezoekers een aflat konden verdienen. Dit werd verbreed tot het verkrijgen van een aflat voor het bezoeken van een kerk en daar doen van bepaalde gebeden, vooral bij de franciscanen. Later werd deze aflat in meerdere kerken toegekend. De franciscanen waren eigenlijk de grote concurrenten van de dominicanen. Het is dus wel merkwaardig dat de Portiuncula-aflat bij bepaalde gelegenheden ook in de Kluzekerk kon bekomen worden. Dit was bijvoorbeeld het geval in 1940 en in 1945, waar men van zaterdagavond 6 oktober tot zondagavond 7 oktober bij ieder kerkbezoek een volle aflat kon verdienen. De *Gazet van Antwerpen* noemde dit een "*Portiunkel-aflat*".

Toen de dominicanen in 1984 vertrokken uit Lier kwam de kerk leeg te staan. Ze werd ontwijd, waardoor ze andere functies kon krijgen. Toneellabo Arlecchino vond er even haar onderkomen, maar het verval zette zich door. In 2003 werd de kerk verkocht en kwam ze in privéhanden. Voor Lier was de Kluzekerk eeuwenlang zeer belangrijk. Gedurende lange tijd werd ze zelfs als de tweede kerk van de stad beschouwd.

Reeds in 1938 werd het oude gedeelte van de Kluzekerk beschermd als monument. In 1992 werd ook de toren beschermd.

3.2 Kluzekerkhof

Naast de Kluzekerk lag al sinds de Middeleeuwen een kerkhof: het Kluzekerkhof. De naam werd begin 15^e eeuw al gebruikt in documenten. Heel wat bewoners werden daar begraven. Toen de dominicanen zich in Lier vestigden, werden zij ook verantwoordelijk voor het beheer van dit kerkhof. In de 18^e eeuw werden er vooral vooraanstaande Lierse families begraven, tot in 1754 een meier van Nijlen veroordeeld werd voor brandstichting en als straf gewurgd op de Grote Markt van Lier. Omdat niemand hem wilde begraven, gaf de magistraat de opdracht het lichaam te begraven op het Kluzekerkhof, dat hierdoor zijn uitstraling verloor. Eind 18^e eeuw werden begraafplaatsen aan een kerk in de buurt van woningen verboden. De kerk en het kerkhof werden tijdens de Franse Revolutie onteigend, maar pater Michiel Thomas Claes kon zowel de Kluzekerk als het kerkhof terugkopen. Over dat kerkhof schreef Claes in 1809 het volgende: als het 10 jaar leeggestaan had, zou hij er aarde afdoen en opdoen, waarna hij het als ontwijd zou beschouwen. In een preek in de Kluzekerk zou hij het volk er dan van in kennis stellen en hij zou een plechtige begrafenisdienst houden ter herdenking van allen die hier vroeger begraven waren (De Pue, p. 93). Op die manier maakte hij van het vroegere kerkhof een groentetuin, met langs de straatkant een muur. Dit kostte hem 800 gulden. De bisschop was hierover tevreden. Op kerkhoven mocht de eerste 10 jaar niets gekweekt worden om te eten door mens of dier. Men mocht er alleen brem en hout laten groeien. De bisschop klaagde dat deze kerkregel op meerdere plaatsen niet gevolgd werd. Hij sloot af met het nu vergeten gezegde "*Kosters koe mag op het kerkhof weiden*": wie in een goede positie staat, haalt er dikwijls voordeel uit. Nog datzelfde jaar zou Claes de grond van het oude Kluzekerkhof verkopen aan de firma De Heyder.

Belangrijke dominicanen en Lierenaars werden ook in de kerk begraven. Onder meer de Spaanse gouverneur Don Juan de Mexia werd in 1646 begraven in de Kluzekerk. Bij het heraanleggen van de kerk werden deze graven verwijderd, maar 18 grafzerken werden dan tegen de buitenmuren van de kerk gemetseld. Die zerken komen dus uit de kerk en niet van het Kluzekerkhof.

3.3 Dominicanen

3.3.1 Het klooster

Sinds de oprichting van de Broederschap van de Rozenkrans in 1605 werden de dominicanen of predikheren actief in Lier. Dat was het